

AĞIZ SAĞLIĞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR SAĞLIK

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), insanoğlunun en temel haklarının başında ulaşılabilir sağlığın geldiğini yaklaşık 80 yıl önce vurgulamış olsa da ağız sağlığının genel sağlığın ayrılmaz bir parçası olduğu ancak 2000’li yılların başından itibaren ifade edilmeye başlanmıştır.

Özellikle Birleşmiş Milletler (BM)’in “Uluslararası Sağlık Harcamaları Üst Düzey 2011” yılı toplantısında kabul edilen “Politik Deklarasyon”, Dünya Dişhekimliği Birliği (FDI) Genel Kurulu’nda 2013’te yayımlanan “İstanbul Deklarasyonu” ve 2022’de DSÖ’nün “Global Strateji Belgesi” ağız sağlığının önemini vurguladığı ilk stratejik belgelerdir. Bu bildirimlerin önemi ağız hastalıkları (diş çürüğü ve dişeti hastalıkları) ile bulaşıcı olmayan hastalıklar (BOH) olan başta kalp hastalıkları, şeker (diyabet) hastalığı, göğüs hastalıkları ve kanserin oluşmasında ortak risk faktörlerine sahip olduklarının altının çizilmesi ve de tüm bu hastalıklarla ortak mücadele edilmesine vurgu yapılmasıdır. Bu durum hükümetleri yurttaşların bulaşıcı olmayan hastalıklardan korumaya yönelik sağlık politikalarına, ağız hastalıklarını da dahil etmeleri için zorlayıcı olmuştur.

BM’nin sürdürülebilir gelişim hedeflerinde; ülkelerin sağlık ekonomilerinin sürdürülebilmesi için yukarıda sayılan hastalıklardan ancak ağız-diş hastalıkları ile birlikte ortak koruyucu ve önleyici sağlık politikaları uygulanarak mücadele edilebileceğinin altı çizilmekte ve bu politikaların başarılı olabilmesi için kamu ve özel tüm paydaşlar tarafından benimsenmesi şart koşulmaktadır. Yalnızca dişhekimliği paydaşları arasında yürütülen çalışmaların yeterli olmadığı açıktır. Bu nedenle sağlık politikalarının toplumun bütün kesimlerine ulaşması için bütünlükçü ve sürdürülebilir çalışmaların planlanması özenle vurgulanmaktadır.

KALP KRİZİ RİSKİ ARTIYOR

Dünya Dişhekimliği Birliği, ağız ve dişlerin sağlıklı olma durumunu, kişinin yemek yeme, çiğneme, konuşma ve nefes alma gibi yaşama fonksiyonlarını yapabilmesi ve ayrıca kendine güvenme, iyi hissetme ve sosyalleşme gibi fizyolojik ve sosyolojik duygulara sahip olabilmesi ile ağrısız çalışabilmesi şeklinde yeniden tanımlamıştır. Bu tanım, DSÖ’nün sağlığı bedensel, bilişsel ve ruhsal iyi olma hali olarak tanımladığı sağlıklı olma halinin gerçekleşmesi için, ağız sağlığının ne kadar vazgeçilmez olduğunun altını bir kere daha çizmiş olmaktadır.

DSÖ verilerine göre dişeti hastalıkları dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 20’sini etkilemektedir. 1990 ile 2019 yılları arasında özellikle düşük ve orta ekonomik gelire sahip ülkelerde periodontal hastalıklar ikiye katlanmış durumdadır. Yine aynı yıllar arasında diş çürüğü artış oranı yüzde 46 oranında bulunmuş ve 650 milyon vakaya yükselmiştir. DSÖ en yüksek artış hızını ise yüzde 120 ile Afrika bölgesinde bulmuştur.

Bilimsel yayınlar incelendiğinde iyi bir ağız sağlığının, kalp hastalıkları, üst solunum yolu ve diyabet gibi hastalıklar ile demans, artiritis ve hamileliğin sağlık çıktılarına olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Dişeti hastalıklarının kişinin geçirdiği birinci kalp krizi riskini yüzde 28 oranında artırdığını gösteren çalışmalar vardır. Kötü ağız sağlığına sahip kişilerde inme riski 2 kere daha yüksek bulunmuştur. Demans ve kalp hastalarında diş kaybının yüksek risk oluşturduğu gösterilmiştir. Diyabet hastalığı ile dişeti hastalıkları arasındaki ilişki ve diyabet hastalarının daha kısa sürede iyileşmesine etkisi konularında literatür bilgisi mevcuttur. Sağlıklı ağız ile sağlıklı vücut arasındaki ilişkinin önemini kanıtlayan bilimsel çalışmalar hızla artmakta ve ağız sağlığının neden bir gülüşten fazlası olduğu ortaya konmaktadır.

HİZMET YETERSİZ

Ağız sağlığı hizmetlerine ulaşım yüksek, orta ve düşük gelire sahip tüm ülkelerde hâlâ en sınırlı ulaşımı oluşturmakla birlikte en kötü durumu düşük gelirli ülkelerin toplumları yaşamaktadır. 31 Avrupa ülkesinde yapılan bir çalışmada ağız-diş sağlığı hizmetlerine yetersizlik vurgulanmıştır. OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) üyesi 18 ülkenin verileri incelendiğinde ağız sağlığı hizmetleri, genel sağlık hizmetlerinden 3 kat daha fazla yetersiz bulunmuştur.

Sağlık planlamalarının bütüncül olarak planlanması ve dolayısı ile ağız-diş sağlığının da bu planlama içinde yer almasının bilimsel ve de ekonomik gerekçeleri vardır. BM çalışmalarında, üyesi bulunan 194 ülkede 2019'da saptanan 710 milyar dolarlık ekonomik kaybın 387 milyarını ağız hastalıklarının tedavisinin 323 milyarını ise üretim kaybından meydana geldiği bildirilmiştir. Bu sayılardan, bugüne kadar ağız sağlığının karşılanmayan ihtiyaçlarından dolayı ülkelerde meydana gelen ne kadar büyük bir ekonomik kaybın mevcut olduğu ve aynı zamanda milyarlarca insanın acı çekmeye devam etmekte bulunduğu anlaşılmaktadır. Ağız hastalıklarına yapılan harcamalar, globalde diyabet için yapılan harcamaların yaklaşık yüzde 50'si olarak hesaplanabilir.

BÜTÜNCÜL YAKLAŞILMALI

AB ülkelerinde ağız sağlığı harcamaları, diyabet ve kalp hastalıkları için yapılan harcamaların arkasından üçüncü olarak gelmektedir. Kötü ağız sağlığı nedeniyle meydana gelen üretim kaybı, örneğin Alzheimer ve diğer demans hastalıklarından oluşan üretim kaybı ile eşdeğer bulunmaktadır. Bu durum ağız sağlığına yapılacak girişimlerin neden öncelikli olduğunu kuvvetlendirmektedir. Ancak genel sağlığa bu kadar yüksek değerinde katkı yapan ağız sağlığı, ülkelerin çoğunda hükümetler tarafından sağlık politikalarına yeteri kadar alınmamakta, kamu ve özel sağlık sigortalarına çok sınırlı dahil edilmektedir.

DSÖ Global Ağız Sağlığı Aksiyon Planı'nda yer alan genel sağlık ile ilişkili sürdürülebilir geliştirme hedefleri temelinde, aşağıdaki konularda ülkeler kendi politikalarının yol haritasını yeniden planlamalıdır.

- Ağız-diş sağlığı politikaları, genel sağlık bütünlüğü içinde düşünülmeli ve bu doğrultuda yeniden yapılandırılmalı,
- Ağız-diş sağlığı kamu sağlığı sigorta sistemi içine alınmalı
- Ağız sağlığı, ülkenin birinci basamak sağlık sistemi içerisine entegre edilmeli ve
- Öncelikle 0-12 yaş grubu, 65 yaş üstü ve engelli bireylerin koruyucu ve tedavi edici ağız-diş sağlığı hizmetleri kamu sağlık sigortasına kapsamına dahil edilmelidir.

Bu hedeflere ulaşılması için hükümetlerin meslek örgütleriyle birlikte sağlık sektörünün kamu ve özel tüm paydaşları ile stratejik iş birlikleri geliştirme çalışmaları hızla başlatılmalıdır.

Prof. Dr. Taner Yücel
TDB Akademi Başkanı